

ТРЕТЬОГО ЛИСТОПАДА 2022 РОКУ, ВПЕРШЕ ВІДЗНАЧАТИМЕТЬСЯ МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ БІОСФЕРНИХ РЕЗЕРВАТИВ ЮНЕСКО

Насамперед варто нагадати, що 16 грудня 2021 року Генеральна Ассамблея Організації Об'єднаних націй, за пропозицією уряду Киргизстану, оголосила 2022 рік Міжнародним роком сталого розвитку гір. У схваленій Резолюції, запропоновано країнам - членам ООН, організаціям, які засновані ООН, іншим міжнародним організаціям та всім зацікавленим сторонам, разом з громадянським суспільством, приватним сектором та науковими інституціями, забезпечити проведення заходів із відзначення Міжнародного року сталого розвитку гір.

Ці заходи мають бути спрямовані на підвищення рівня обізнаності та усвідомлення суспільством важливості сталого розвитку гірських регіонів, збереження та раціонального використання гірських екосистем.

Проголошення Міжнародного року сталого розвитку гір, визначає не тільки необхідність збереження всесвітньої системи життєзабезпечення й виживання глобальної екосистеми, але й вимагає від урядів держав конкретної роботи для розвитку гірських регіонів, які насправді мають глобальне значення для майбутнього людства.

Гірські райони займають приблизно 26% поверхні Землі і є важливим джерелом води, енергії та біологічного різноманіття. Крім того, вони служать джерелом таких найцінніших ресурсів, як корисні копалини, лісові та сільськогосподарські продукти, і відкривають широкі можливості для зеленого туризму.

Крім того, за рішення ЮНЕСКО, в цьому році вперше, 3 листопада відзначається як Міжнародний день біосферних резерватів, яким належить, як модельним територіям, особлива важлива роль в реалізації стратегії сталого розвитку, яка схвалена, на конференції Глав держав та урядів світу в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, і яка до сьогодні є найважливішим стратегічним Міжнародним документом для збереження планети Земля.

Що означає поняття «біосферний резерват»?

Біосферні резервати, які працюють у рамках Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», є спеціально утвореними демонстраційними природними та населеними людьми територіями, ключовою метою яких є забезпечення гармонійного розвитку людини і природи.

Сама ідея біосферних резерватів лежить в основі принципів сталого розвитку, сприйнята в усьому світі з великим ентузіазмом, і за минулі півстоліття набула значних успіхів.

Глобальна мережа біосферних резерватів

Сьогодні у світі сформована глобальна мережа біосферних резерватів, яка представляє в різних природно-кліматичних зонах, модельні території, де можуть бути апробовані різні способи сталого природокористування і можливості адаптуватися до мінливих екологічних, економічних і соціальних умов за участі усіх зацікавлених сторін.

Станом на перше півріччя 2022 року, у світі нараховується 727 біосферних резерватів (в тому числі 14 транскордонних) в 119 країнах.

474 з них розташовані на гірських територіях, які займають приблизно чверть поверхні Землі та є домішкою для приблизно 15 відсотків населення світу, забезпечуючи значну частину земель прісною водою, чистим повітрям та іншими життєво необхідними екосистемними функціями та послугами.

Структура та функції біосферних резерватів

З часу прийняття у 1970 році Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та створення мережі біосферних резерватів, впроваджуються інноваційні підходи в проведенні наукових досліджень, організації моніторингу, екологічної освіти, створюється для цього необхідний потенціал, вдосконалюється менеджмент, реалізуються модельні проекти, які виходять далеко за рамки суто збереження природи і є добрими моделями для екологічно сталого способу життя.

У 1995 році затверджено Статутні рамки Всесвітньої мережі біосферних резерватів, Концепція біосферних резерватів та проголошена Севільська стратегія біосферних резерватів.

В їх основі закладено розуміння біосферного резервату як території, на якій поєднується виконання трьох функцій: збереження біологічного різноманіття, забезпечення сталого розвитку та розбудова матеріально-технічної бази для реалізації перших двох функцій, які відповідно реалізуються у трьох функціональних зонах: заповідній (природні ядра), буферній та транзитній (зона господарської діяльності людини).

Новий розвиток ідеї гармонії людини і природи, підвищення ролі Програми «Людина і біосфера», в розв'язанні проблем сталого розвитку, досягнуто на четвертому Світовому конгресі біосферних резерватів, який пройшов у березні 2016 р. у столиці Перу – Лімі, на якому схвалено Лімський план дій щодо стратегії ЮНЕСКО «Людина і біосфера» на найближчі 10 років.

Цим документом рекомендується урядам країн світу зосередити свою увагу на посиленні заходів із збереження біорізноманіття, відновлення і зміцнення екосистемних послуг, сприяння сталому використанню природних ресурсів, формування здорового і рівноправного суспільства, економічному та соціальному прогресі у гармонії з біосферою.

До найважливіших завдань належить розвиток науки і освіти в інтересах сталого розвитку, пошук шляхів пом'якшення наслідків і адаптації до змін клімату та інших негативних глобальних процесів у навколишньому середовищі.

Різниця між «біосферними резерватами» та біосферними заповідниками в Україні

Поняття «біосферного резервату» за Статутними рамками Всесвітньої мережі біосферних резерватів дещо відрізняється від української природоохоронної категорії «біосферних заповідників», і не лише за назвою.

Так, за Концепцією біосферних резерватів «біосферний резерват» загалом не є природоохоронною категорією (з 1994 р. І Міжнародний союз охорони природи уже не включає їх у класифікацію категорій природоохоронних територій), тоді як «біосферний заповідник» відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», є однією з категорій природно-заповідного фонду – системи територій та об'єктів спеціальної охорони, хоча його зонування і функції в цілому відповідають категорії «біосферний резерват».

Біосферні заповідники включаються в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та набувають міжнародного статусу.

Наукові дослідження, спостереження за станом навколишнього природного середовища та інша діяльність біосферних заповідників здійснюється з урахуванням міжнародних програм.

Для управління біосферними резерватами створюються за участі зацікавлених сторін їх консультаційні (координаційні) ради та розробляються і реалізуються плани управління (менеджмент-плани).

Українські біосферні резервати

До Всесвітньої мережі біосферних резерватів в Україні включені біосферні заповідники: Чорноморський, «Асканія-Нова», Карпатський та Дунайський (останній у складі українсько-румунського біосферного резервату «Дельта Дунаю») й біосферні резервати: українсько-польсько-словацький «Східні Карпати», Деснянський, «Розточчя» та Шацький (окремо і в складі українсько-білорусько-польського резервату «Західне Полісся»).

Усі вони вносять свій посильний вклад до стратегії сталого розвитку, служать інструментами запровадження принципів «зеленої економіки», надання екосистемних послуг, раціонального природокористування, мінімізації наслідків кліматичних змін тощо.

Карпатський біосферний заповідник як складова частина Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО

Карпатський біосферний заповідник затверджений Указом Президента України 26 листопада 1993 року, на базі Карпатського природного заповідника та території державного ландшафтного заказника «Стужиця» й земель інших землекористувачів.

Його площа, після розширень (та вилучення заказника "Стужиця") відповідно до Указів Президента України в 1997, 2010 та 2022 роках складає 66417.4 га та репрезентує все ландшафтне й біологічне різноманіття Українських Карпат, від передгір'я до субальпійської та

альпійської зон. Розташований у межах Рахівського, Тячівського, Хустського та Виноградівського районів Закарпатської області.

В зоні його діяльності знаходяться міста Рахів, Хуст та Виноградів й ще 17 інших населених пунктів, де проживає близько 100 тисяч чоловік.

Разом із транзитною зоною, площею 124.3 тисяч гектарів, яка об'єднує Мараморошський, Чорногірський, Свидовецький та Угольсько-Широколужанський масиви в Тячівському та Рахівському районах, входить до міжнародної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Є одним з найбільших у Європі.

Його букові праліси формують також, у складі 18 європейських країн, найбільшу частину транснаціонального об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси й давні ліси Карпат та інших регіонів Європи».

Карпатський біосферний заповідник є одним з потужних наукових та еколого-освітніх центрів Карпатського регіону, служить природною лабораторією для багатьох вітчизняних та зарубіжних науково-дослідних установ.

За час своєї діяльності Карпатський біосферний заповідник став міжнародно визнаною природоохоронною, науково-дослідною установою, вносить ваговий внесок у збереження природних екосистем та сталого розвитку Карпат, створення екологічної мережі та розвитку природно-заповідної справи в Україні.

На розробку, пропаганду та впровадження конкретних проектів зі сталого розвитку спрямована робота наукових підрозділів, мережі еколого-освітніх та інформаційно-туристичних центрів, які створені на базі Карпатського біосферного заповідника (Музей екології гір та історії природокористування Карпат, «Музей нарциса», «Центр Європи», «Високогір'я Карпат» тощо), екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», журналу «Природа Карпат. Науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України» та газети «Вісник Карпатського біосферного заповідника».

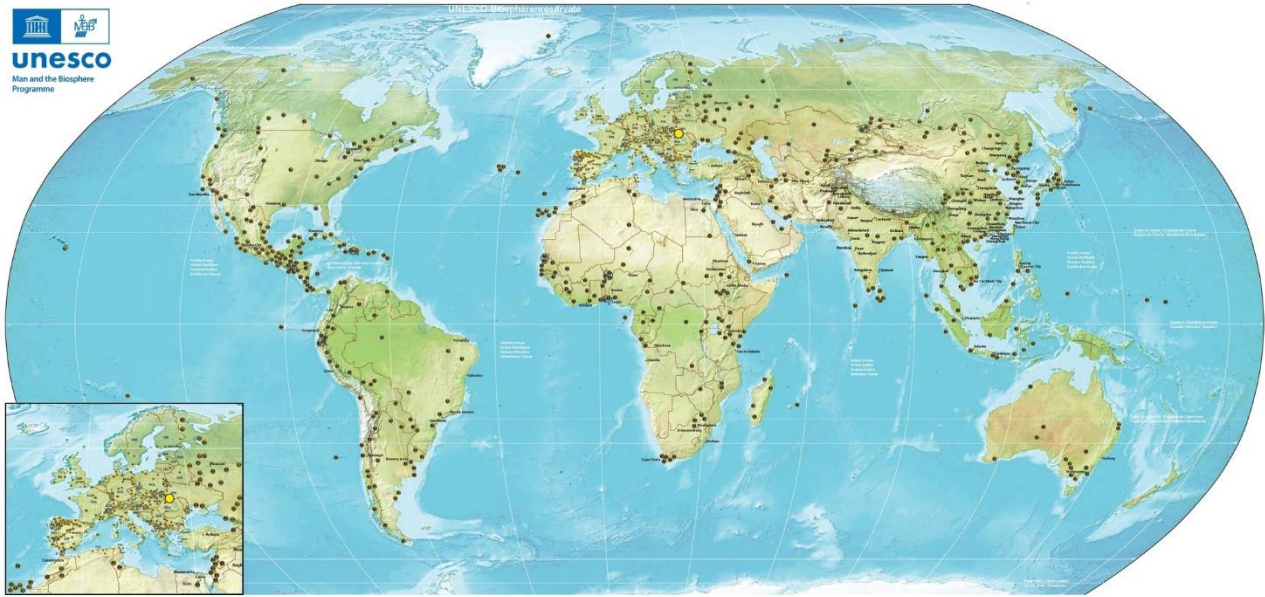
А ініціативи та напрацювання науковців біосферного заповідника враховані під час розробки та прийняття «Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат», законів України «Про природно-заповідний фонд України», «Про статус гірських населених пунктів в Україні», «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону», Постанов Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо державної підтримки реалізації Комплексної програми еколого-економічного та соціального розвитку гірської Рахівщини на період 1998-2005 рр.», «Про затвердження Державної програми розвитку регіону Українських Карпат на 2020-2022 роки», ряду Указів й доручень Президента та розпоряджень уряду України із питань збереження пралісів і природних лісів та сталого розвитку й благоустрою гірських населених пунктів Закарпаття, відкритті руху пасажирського потяга за маршрутом Київ – Рахів та проведення робіт з відновлення залізничного сполучення через Рахів до Румунії та Ужгорода тощо.

Крім того, за період 2019-2021 років, до місцевих бюджетів територіальних громад за землі, які перебувають у постійному користуванні біосферного заповідника, його адміністрація сплатила біля сто мільйонів гривень земельного податку.

За оцінкою міжнародних експертів Карпатський біосферний заповідник є еталоном європейських лісових екосистем та природоохоронної справи.

Федір Гамор,
заступник директора Карпатського біосферного заповідника,
професор

БІОСФЕРНІ РЕЗЕРВАТИ ЮНЕСКО НА КАРТІ СВІТУ

● КАРПАТСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ РЕЗЕРВАТ (УКРАЇНА)

КАРТОСХЕМА КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО РЕЗЕРВАТУ

